

K R O N I K A

WSPOMNIENIE O DR GABRIELI KARŁOWSKIEJ
(1896—1985)

Dnia 5 grudnia 1985 roku zmarła w Poznaniu dr Gabriela Karłowska. Urodzona 29 września w Poznaniu, całe swoje życie poświęciła działalności organizacyjnej i naukowej w dziedzinie rolnictwa, wzorując się na pracy społecznej i zawodowej ojca, który był naczelnym inżynierem Towarzystwa Melioracji Obry.

Gabriela Karłowska od roku 1919 studiowała na Wydziale Filozoficznym we Wrocławiu, a następnie na Uniwersytecie Poznańskim, na którym w 1925 roku uzyskała stopień doktora filozofii z zakresu chemii. Praca doktorska „O niektórych pochodnych fluorenu” otrzymała bardzo dobrą ocenę i była publikowana w 1927 roku w Rocznikach Chemii w Warszawie oraz w 1926 roku w języku francuskim, w Biuletynie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie i w Bulletin de la Société Chimique de France, w Paryżu.

W latach 1921—1925 była asystentem w Katedrze Chemii Organicznej i Chemii Ogólnej, na Uniwersytecie Poznańskim. W tym czasie zainteresowała się szczególnie zagadnieniami z zakresu chemii rolnej, powiązanej z praktyką rolniczą. Toteż w 1926 roku rozpoczęła kolejną pracę w Stacji Chemiczno-Rolniczej Wielkopolskiej Izby Rolniczej w Poznaniu. Kierownikiem Stacji był wówczas znany i zasłużony chemik-rolnik dr inż. Kazimierz Celichowski, pod którego kierownictwem działalność Stacji stała na najwyższym poziomie w Polsce. Współpracując z nim, poznała w szerokim zakresie zagadnienia chemii rolnej, obejmujące zarówno doświadczalnictwo laboratoryjne, jak i polowe oraz wazonowe. Były to wówczas, prace pionierskie, oparte na ogromnej liczbie doświadczeń polowych, prowadzonych na terenie województwa poznańskiego. Ponadto dr Gabriela Karłowska brała żywy udział w akcji oświatowej, współpracując z Kółkami Rolniczymi, publikując artykuły na temat nawożenia i właściwej agrotechniki w tygodnikach wydawanych w Wielkopolsce (Poradnik Gospodarki) i w Warszawie (Życie Rolnicze) oraz wygłaszając odczyty na zebraniach i w Polskim Radio.

W roku 1930 dr Gabriela Karłowska została zaangażowana do Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Chorzowie, jako pracownik Działu Rolnego. Do roku 1933 prowadziła tam samodzielnie doświadczenia polowe i wazonowe oraz przeprowadzała badania gleb z całej Polski, opracowując jednocześnie wyniki tych doświadczeń, stanowiące podstawę do wyciągnięcia praktycznych wniosków na skalę ogólnopolską. Z tego okresu pochodzi praca „Wyniki badań nad odczynem gleb”, opublikowana w Gazecie Cukrowniczej w 1932 roku. Zawiera ona wzorowe mapy kwasowości, sporządzone dla kilku większych gospodarstw oraz wyniki ponad 4000 oznaczeń odczynu gleb z 34 powiatów, posegregowane według klas kwasowości, co daje dość dobrą orientację, dotyczącą wapnowania gleb w różnych rejonach kraju.

Po powrocie do Poznania dr Gabriela Karłowska objęła stanowisko inspektora doświadczalnictwa w Wydziale Produkcji Roślinnej Wielkopolskiej Izby Rolniczej w Poznaniu. Na stanowisku tym pozostała aż do wybuchu wojny w roku 1939. Z ważniejszych prac w tym okresie wymienić trzeba „Badania nad potrzebami nawozowymi gleb”. Publikacja ta, ogłoszona wspólnie z dr K. Celichowskim w Przeglądzie Doświadczalnictwa Rolniczego z 1939 roku, obejmuje wyniki badań własnych i doświadczeń nawozowych z owsem, przeprowadzonych w 25 miejscowościach, w latach 1935—1937. Oznaczając zawartość K_2O i P_2O_5 w 1% roztworze kwasu cytrynowego i przyjmując liczby graniczne dla potasu na 150 mg K_2O , a dla fosforu na 240 mg P_2O_5 na 1 kg gleby, otrzymano dość dużą zgodność z wynikami doświadczeń polowych, wynoszącą 80%. Prace te rozpoczęte w tym czasie na szeroką skalę w Niemczech, Szwecji i in-

nych krajach, w Polsce zainicjowane przez dr K. Celichowskiego, miały wówczas charakter pionierski o dużym znaczeniu dla praktyki rolniczej.

W tym okresie dr Gabriela Karłowska zajmuje się również historią rozwoju doświadczalnictwa i publikuje krótką, lecz źródłową pracę, wydaną przez Wielkopolską Izbę Rolniczą, pt. „Organizacja i rozwój doświadczalnictwa polowego w gospodarstwach włościańskich i folwarcznych w Wielkopolsce”. Publikacja ta dotyczy przede wszystkim doświadczalnictwa nawozowego, zapoczątkowanego w 1896 roku, rozwiniętego począwszy od 1902 roku dzięki działalności prof. Gerlacha w Pętkwie, a następnie w Bydgoszczy. Pierwsze doświadczenia odmianowe demonstracyjne, jak wynika z opracowania, rozpoczęto w 1910 roku, a odmianowe doświadczenia zbiorowe — w 1913 roku. Autorka zebrała tam również obszerny materiał, dotyczący rozwoju doświadczalnictwa wielkopolskiego w latach 1920—1936.

W okresie pracy zawodowej od roku 1928 do 1939 dr Gabriela Karłowska odwiedziła zakłady naukowe w Niemczech, Austrii i Czechosłowacji (Drezno — prof. Neubauer, Müncheberg — dr Sengbusch, Wiedeń — prof. Sekora, Praga — prof. Stoklasa), jak również brała udział w kongresach i konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych, reprezentując polską szkołę doświadczalnictwa nawozowego.

Okres okupacji przerwał niestety normalny tok pracy zawodowej dr Gabrieli Karłowskiej. W tym czasie pracowała ona jako technik polowy w Posener Saatbaugesellschaft, badając czystość odmianową i zdrowotność sadzeniaków ziemniaczanych, sprowadzanych do Wielkopolski oraz opracowując statystycznie różne zagadnienia z doświadczalnictwa.

Do aktywnej działalności, w dalszym ciągu na terenie województwa poznańskiego, powróciła dr Gabriela Karłowska po zakończeniu działań wojennych. W lutym 1945 roku zorganizowała Wydział Produkcji Roślinnej Izby Rolniczej (potem Wojewódzki Związek Samopomocy Chłopskiej) wraz ze Stacją Oceny Nasion i czterema zakładami doświadczalnymi: Pętkowo, Michorzewo, Wielichowo i Wronów. Były to pierwsze zakłady doświadczalne w Polsce, które już w 1946 roku rozpoczęły prace doświadczalne przy pełnej obsadzie fachowej. Jednocześnie dr Gabriela Karłowska zabezpieczała roślinne materiały hodowlane w Wielkopolsce i na Ziemiach Odzyskanych, podróżując z narażeniem życia w niezwykle trudnych warunkach, po dopiero co odzyskanych terenach Ziemi Zachodnich. Znając wartość gospodarstw rolniczych w Wielkopolsce, brała aktywny udział w staraniach o wyłączenie z parcelacji najlepszych ziem, mających zasadnicze znaczenie z punktu widzenia produkcji rolniczej, co, jak wiadomo, w owych czasach wymagało nielada odwagi cywilnej i groziło utratą wolności osobistej. Dzięki tym staraniom przyczyniła się do ocalenia kultury rolnej na tych terenach.

Wykazywana przez dr Gabriellę Karłowską duża znajomość zagadnień rolniczych szczególnie w dziale nasiennictwa oraz wybitny talent organizacyjny znalazły uznanie u władz centralnych, wyrażające się powołaniem, w 1947 roku, dr Gabrieli Karłowskiej do Warszawy na stanowisko kierownika Działu Plantacji Państwowych Zakładów Hodowli Roślin. Zorganizowała tam dział hodowlano-plantacyjny oraz dział plantacyjny w dyrekcji Centrali Nasiennej, a następnie działy plantacji ekspozytur wojewódzkich w całym kraju. Rezultatem tej działalności było umożliwienie normalnego zaopatrzenia kraju w kwalifikowany materiał siewny.

Ostatnie lata aktywności zawodowej poświęciła dr Gabriela Karłowska pracy w doświadczalnictwie uprawy roślin włóknistych, pracując w latach 1951—1954 jako kierownik Działu Doświadczalnictwa Instytutu Przemysłu Włókien Łykowych w Poznaniu oraz zagadnieniom łąkarskim, jako pracownik naukowy Terenowego Ośrodka Badawczego Instytutu Melioracji i Użytków Zielonych w Poznaniu, a w latach 1963—1966 jako kierownik tego Ośrodka. W tym okresie zajmuje się głównie zagadnieniami dotyczącymi nawożenia łąk. W roku 1957 ukazała się w specjalnym zeszycie „noteckim” serii F (Melioracji i Użytków Zielonych) obszerna jej praca, napisana wspólnie z doc. dr M. Falkowskim pt. „Rys historyczny przebiegu gospodarki łąkowo-pastwiskowej w dolinie rzeki Noteci i jej dopływów”. W tej ciekawej i obszernej pracy uwzględniono ponad 70 pozycji piśmiennictwa, a na końcu podano obszerną bibliografię, dotyczącą tego interesującego obszaru łąkowego, zawierającą prawie 200 pozycji. Najstarsza pochodzi z 1791 roku, a najnowsza z roku 1956. Ponadto dokonała dużego nakładu pracy, zbierając materiały archiwalne dla opracowania, wspólnie z prof. dr Marianem Falkowskim z Akademii Rolniczej w Poznaniu, dzieła „Rozwój łąkarstwa w Wielkopolsce”. Książka ta jest nie tylko historią przeszłości, ale wskazuje również drogi, jakimi winno się zmierzać do uzyskania wysokich efektów produkcyjnych. Ponadto dr Gabriela Karłowska, wspólnie z prof. dr M. Falkowskim opracowała „Bibliografię łąkarstwa i gospodarki łąkowej Wielkopolski”, obejmującą charakterystykę całej literatury i odnoszącą się do lat 1800—1970. Dzieła te, jako jedyne tego rodzaju i w tak szerokim ujęciu, dają podstawę do przesłania rozwoju nauki i praktyki z zakresu gospodarki łąkowej.

Jak szerokimi zainteresowaniami odznaczała się dr Gabriela Karłowska w swej działalności naukowej, dowodzą tłumaczenia dwóch podręczników zagranicznych. Na szczególnie wysoką ocenę zasługuje tłumaczenie, wspólnie z docentem Stefanem Hoserem, sławnego dzieła A. Voisin'a z języka francuskiego pt. „Produktywność pastwisk”, wydane w 1964 roku przez Wydawnictwo Rolnicze i Leśne w Warszawie. Następnie, w roku 1968 zostało wydane, także przez Wydawnictwo Rolnicze i Leśne w Warszawie, tłumaczenie z języka niemieckiego, podręcznika autorów W.

Holzschuh i W. Schmidt pt. „Kiszonkarstwo pasz”, wykonane również wspólnie z docentem S. Hoserem.

Niezależnie od przeprowadzanych prac badawczych i wydawanych publikacji naukowych oraz popularnych, w końcowym etapie swojej działalności zawodowej, do chwili przejścia na emeryturę w 1966 roku, kontynuowała dr G. Karłowska współpracę z praktyką rolniczą i z ośrodkami doświadczalnymi w Wielkopolsce jak i czasopismami rolniczymi. Organizacja konkursów łąkarskich na terenie Wielkopolski zasługuje na wysoką ocenę, gdyż przyczyniły się one do podnoszenia poziomu tej gałęzi gospodarki w województwie poznańskim.

Szeroka działalność naukowa i na terenie praktyki rolniczej znalazła uznanie przez nadanie dr Gabrieli Karłowskiej tytułu samodzielnego pracownika naukowo-badawczego przez Ministra Rolnictwa w 1963 roku, jak również przez odznaczenie Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Odznaką Honorową „Za zasługi w rozwoju Województwa Poznańskiego” oraz Złotą Odznaką Honorową SITWM.

Dr Gabriela Karłowska była członkiem: Rady Naukowo Technicznej przy Ministrze Rolnictwa w Komisji do spraw roślin strączkowych i pastewnych, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Sekcji Łąkarskiej SITWM — NOT.

Działalność dr Gabrieli Karłowskiej, o dużym znaczeniu dla rozwoju rolnictwa w regionie Wielkopolski, a także dla naszego kraju, pozostała nieprzemijające ślady.

Prof. dr Marian Falkowski

Materiały nadesłano do redakcji w styczniu 1989 r.